

Majandusest ja loovusest

Ilmunud: Eesti Ekspress, 15.04.2010

Majandus on kriisist väljumas, kuid selle tulevikust me kindlal toonil veel ei räägi. Kasv alles otsib uut toetuspunkti. Seni elame ebakindluses, päev päeva haaval. Umbes samamoodi, nagu omal ajal Pätsu-aegset Eestit, ihaleme nüüd tagasi aastat 2007. Et liisingukoorem oleks taas kerge kanda ja tarbimine kasvataks majandust. Me oleme seal juba olnud – see on tupik.

Maailmas räägitakse uuest majandusest üha enam loomise ja loovuse kontekstis. Ka siinmail räägitakse tihti loomemajandusest. Olen sellistele üritustele sattunud. Vestlusringis osalejad jagavad seal kuulajatega oma ettevõtuskogemust kultuurivallas. Kostub palju sümpaatseid lugusid, mis kunstnikke oma ettevõttega alustama julgustavad. Ettevõtlusse siirdumist ei ole seni keegi kahetsenud. Ja tõesti – uute ettevõtete tulek on praegu ju vägagi teretulnud.

Ometi pole mingit põhjust seda väikest kunstiettevõtlust veel loomemajanduseks nimetada. Vähemalt mitte majanduse vaatevinklist. Tõenäosus, et mõnest galeriist või disainibüroost saab meile majanduses oluline tegija, on paraku üliväike. Väheusutav on ka kultuurisektori äkiline kasv, mis majanduspirukast järjest suuremat lõiku hammustades teised sektorid (transiit, ehitus jne) selja taha jätab. Teadmispõhine majandus ei toonud kaasa teadustööstuse sündi. Nii pole olemas ka sellist asja, nagu loometööstus. Nohikust teadlased on endiselt nohikust teadlased. Ka boheemlasest kunstnikud jäävad ikka selleks, kes nad on. See ei ole mõeldud halvustamisena – oma kutsumuses võivad mõlemad elada täisväärtuslikumat elu nii mõnestki miljonärist. Kuid majandusrikkuse loomiseks tuleb neil oma hoovist üldjuhul siiski väljapoole siirduda.

Majanduse vaatevinklist aitab loomemajanduse olemust hoomata lihtne näide. Ameerika sisemajanduse kogutoodang on tonnides mõõdetuna tänapäeval ligikaudu sama suur kui 50 aastat tagasi. Dollarites mõõdetuna on see aga umbes kolmkümmend korda suurem. Selle kohta öeldakse keeruliselt, et majandus de-materialiseerub. Laias laastus on varasemale tootmispõhisele majanduspirukale selle aja jooksul lisandunud kolm uut väärtuskihti – teenused, turundus (sh brändid) ja teadmised. Ning seda majanduse kõikides sektorites, põllumajandusest muuseumiteni. Mõiste „loomemajandus“ tähistab lihtsalt järgmist kihti selles pirukas. Kihti, milles majanduskasvu peamiseks veduriks on loovus. Kihti, mille võimalikke mastaape aitab aimata asjaolu, et pikas plaanis on majanduskasv olnud geomeetriline – rahaliselt on iga senine kiht kujunenud umbes sama paksuks kui kõik talle eelnenud kokku.

Majanduse vajadus loovuse järele on lihtsa ja pragmaatilise loomuga. Siin tuleb end konkurentsis püsimiseks pidevalt uuesti leiutada. Kehtib kahaneva piirtootluse seadus. Maakeeli tähendab see, et kord edu toonud tegevust taaskorrates hakkab selle kasulikkus vähenema. Samale põllule ei saa igal aastal kartuleid külvata. Esimese Windows'i loomine oli kasumlikum äri kui ei-tea-mitmenda versiooni turuletulek. Ka riigi tasandil parandab iga järgmine seadus meie elu üha vähem. Varem või hiljem muutub kordamise tulemus aga sootuks negatiivseks. Kartulinäite puhul ei saa sügisel seemetki tagasi, riigid aga takerduvad omaloodud reeglite rägastikus.

Nii peavadki ettevõtted looma majanduse komponentidest (inimesed, kapital, turud) üha uusi kombinatsioone ja konfiguratsioone. Teisisõnu, looma neist uusi mustreid. Võtmeküsimuseks on, kui kaunid või koledad need mustrid saavad olema? Ehk, kuivõrd harmoonilises kooskõlas suudavad nad olla ümbritseva keskkonna ja sotsiaalse ruumiga?

Vägagi tõenäolise tulevikustsenaariumi kohaselt kujuneb see „majanduslik loomemajandus“ lihtsalt tänase massi- ja tarbimiskultuuri võimendatud edasiarenduseks. Maailmaks, kus ilma teevad senise äri loovaimad jõud – turundajad. Siin elavad tuleviku uusrikkad, kes on oma varanduse kogunud uute tarbimisvajaduste väljamõtlemisega. Tekitamaks meis sõltuvusi

asjadest, milleta seni suurepäraselt hakkama oleme saanud (näit. digiteleviisioon või koeratoit). Sõltuvusi, mida nende firmad siis esimesena rahuldama saaks söösta. See on „kilplaste maailma“ stsenaarium.

Siiski on võimalikud ka teised tulevikustsenaariumid. Kui veidi unistada, siis üdini idealistlikus variandis võiks loomemajandus kujuneda hoopis maailmaks, kus iga ettevõtte peab olema teos. Seda lisaks nõudmistele, mida tänane ühiskond neile juba niigi esitab – olla korraga nii tarbija-, töötaja-, keskkonna- kui omanikusõbralik (st. kasumlik). Loomemajandus ei saa senise majanduse reegleid eirata, ainult täiendada.

Siit ka mõneti ootamatu põhjus, miks meie loomeinkubaatorites võrsuvat pisikest kunstiettevõtlust tegelikult siiski väärtustada tuleb. Nimelt võib see, kas maailma praeguselt kilplaste rajalt ka kõrvale saab kallutada, sõltuda pigem tänastest muusikaakadeemia tudengitest kui ärijuhtidest ja poliitikutest. Sellest, kas ja kuivõrd nad tulevikus tahavad ning on võimelised „reaalmaailma“ kujundamises kaasa rääkima. Lihtsalt, poliitikutele ja ärijuhtidele (juhul kui nad just koorilauljad pole) on „harmoonia“ üldjuhul arusaamatu mõiste. Üheski majandus- või õigusteaduskonnas seda igatahes õppida ei saa.

Paljud riigid püüavad kultuuriinimeste n.ö. tavamajandusse lõimimist soodustada. Ühe näite kuulsin möödunud aasta juulis, kui Tallinna Ülikoolis pidas avaliku loengu Kanada kirjanik Kate Oakley. Muuhulgas oli ta mõnda aega töötanud Suurbritannias vanglakirjanikuna. Ei, mitte kinnipeetava, vaid palgalisena (ingl. keeles *writer in residence*). Kulutada maksumaksja raha vanglasse kirjaniku palkamiseks – kas pole tobe mõte? Kahtlustan siiski, et brittide kuluotsused vaatavad kaugemale – nende riigi kooshoidmiskogemus on meie omast võrreldamatult pikem.

Kuid jäägu selle kunstiettevõtluse ja lõimisega nii või naapidi. Realmajanduse nõudlus loovinimeste järele on päris kindlasti kasvamas. Näiteks loovjuhi ametikoht ei ole enam haruldus ka väljaspool reklaamifirmasid. Ja nende ülesanded ei piirdu sugugi vaid turunduse või tootearendusega. Kindlasti tahab ka leib teenimist, kuid lõpuks võiks loovinimesi „igavasse“ tavamajandusse meelitada kasvõi uudishimu. Vaatamaks, kas õnnestub purustada ja ümber kujundada raamid, millesse nad seal paratamatult surutakse. Vaatamaks, kas õnnestub muuta majanduse paradigmat.

Guido Viik
finantsist ja futurist